

3.2 Παρουσίαση του Έντυπου Εκπαιδευτικού Υλικού των Παρεμβατικών Δράσεων

Η εργασία την οποία θα δουλέψουμε τους δύο επόμενους μήνες σχετίζεται με την εικόνα της γυναίκας και τους ρόλους των δύο φύλων ως κοινωνική κατασκευή. Για να δουλέψουμε θα χρειαστούμε τα εργαλεία της Ψυχολογίας του Λόγου. Σε πρώτο στάδιο θα πρέπει να ξέρετε:

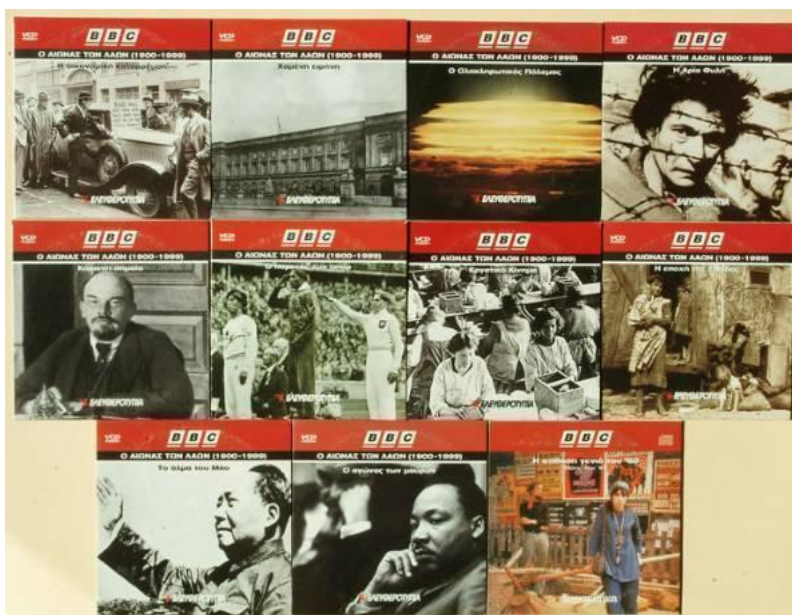
1. Τι είναι ψυχολογία του λόγου;
2. Τι εννοούμε με τις φράσεις «κατασκευή – ρητορεία – δράση»;

Έπειτα θα παρακολουθήσουμε την ταινία «Mona Lisa Smile» και το ντοκιμαντέρ του BBC με τίτλο: «Η επανάσταση των γυναικών» (22^ο επεισόδιο με τίτλο: Half the people), από τη σειρά «Ο Αιώνας των Λαών, 1900 - 1999» (People's Century).

Το Χαμόγελο της Μόνα Λίζα (αγγλικά: *Mona Lisa Smile*) είναι αμερικανική δραματική κομεντί παραγωγής 2003, σε σκηνοθεσία Μάικ Νιούελ. Πρωταγωνιστούν οι Τζούλια Ρόμπερτς, Κίρστεν Ντανστ, Τζούλια Στάιλς, Μάγκι Τζίλενχαλ, Τζίνιφερ Γκούντγουιν και Μάρσα Γκέι Χάρντεν. Ο τίτλος της ταινίας προέρχεται από το διάσημο πίνακα του Λεονάρντο ντα Βίντσι "Μόνα Λίζα". Με προϋπολογισμό 65 εκατομμύρια δολάρια, η ταινία *Το Χαμόγελο της Μόνα Λίζα* έκανε πρεμιέρα στη 2η θέση του box office με 11,5 εκατομμύρια δολάρια. Οι συνολικές εισπράξεις στην [Αμερική](#) έφτασαν τα 63,8 εκατομμύρια δολάρια ενώ στον υπόλοιπο κόσμο απέφερε 77,4 εκατομμύρια δολάρια, συγκεντρώνοντας παγκοσμίως 141,3 εκατομμύρια δολάρια.

Ο Αιώνας των Λαών είναι μια σειρά τηλεοπτικών ντοκιμαντέρ που εξετάζει τον 20ο αιώνα. Είναι συμπαραγωγή του BBC στο Ηνωμένο Βασίλειο και του σταθμού του PBS WGBH της Βοστώνης στις Η.Π.Α. Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο BBC το 1995, σε 26 ωριαία επεισόδια τμήματα. Τα ντοκιμαντέρ παρουσιάζουν τις κοινωνικο - οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές κινήσεις που διαμόρφωσαν τον 20^ο αι.

Το ντοκιμαντέρ κέρδισε το Διεθνές Βραβείο Emmy, μεταξύ άλλων. Σε αντίθεση με άλλα ντοκιμαντέρ που βλέπουν την ιστορία ως ενέργειες μεγάλων ανδρών, ο Αιώνας των Λαών θεωρεί ότι ο αιώνας 1900 – 1999 διαμορφώθηκε από τους απλούς ανθρώπους. Τα περισσότερα άτομα που ερωτήθηκαν ήταν απλοί άνδρες και γυναίκες που δείχνουν σε προσωπικό επίπεδο το πώς οι εξελίξεις στον εικοστό αιώνα επηρέασε τη ζωή τους. Στην βρετανική έκδοση αφηγητές είναι οι Sean Barrett και Veronika Hyks, και στην αμερικανική οι ηθοποιοί John Forsythe και Alfre Woodard.

Στο 22^ο επεισόδιο, οι γυναίκες αγωνίζονται να κερδίσουν πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα σε κοινωνίες με αρσενικά προνόμια. Μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο πολλές γυναίκες εξακολουθούν να προορίζονται για μια ζωή στην οικιακή δουλειά ή σε περιορισμένη επαγγελματική σταδιοδρομία. Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος δίνει στις γυναίκες της Μεγάλης Βρετανίας και των Η.Π.Α. μια σύντομη ευκαιρία να εργαστούν σε παραδοσιακά ανδρικούς κλάδους, αλλά στο τέλος του πολέμου επανέρχονται στους παραδοσιακούς τους ρόλους.

Η προσέγγιση του θέματος από την άποψη της Ψυχολογίας του Λόγου.

«Με σοκάρει όλο και περισσότερο η απερίσκεπτη και αυτόματη μείωση των ανδρών που αποτελεί σήμερα τέτοιο μέρος της κουλτούρας μας που σχεδόν κανένας δεν δίνει σημασία. [...] Βρέθηκα πρόσφατα σε μια τάξη με μαθητές εννέα ως δέκα ετών, κορίτσια και αγόρια. Η νεαρή δασκάλα έλεγε σε αυτά τα παιδιά ότι αιτία των πολέμων είναι η έμφυτη βίαιη φύση των ανδρών. Μπορούσες να δεις τα κοριτσάκια να φουσκώνουν από αυταρέσκεια και έπαρση ενώ τα αγοράκια κάθονταν εκεί ζαρωμένα, απολογούμενα για την ίδια τους την ύπαρξη, πιστεύοντας ότι αυτό το μοτίβο θα συνεχιστεί σε όλη τη ζωή τους. [...]» Doris Lessing, εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 26/08/2001

Η Lessing, στο προηγούμενο απόσπασμα, αναφέρει την προσωπική της εμπειρία, όταν σε κάποιο μάθημα άκουσε μία δασκάλα να χρησιμοποιεί το επιχείρημα εκείνο, σύμφωνα με το οποίο, το βασικό αίτιο των πολέμων είναι η έμφυτη βίαιη φύση των ανδρών.

Στο σημερινό μας μάθημα θα μάθουμε να χρησιμοποιούμε την Ψυχολογία του Λόγου (Discursive Psychology) για να προσεγγίσουμε το θέμα του επιχειρήματος, όπως αυτό χρησιμοποιείται μέσα στην σχολική τάξη για να εξηγήσει τις σχέσεις των δύο φύλων.

Σύμφωνα με την ψυχολογία του λόγου (Discursive Psychology), η έμφαση δίνεται στην καθημερινή ζωή, στην κουβέντα, στο λόγο, στις πράξεις των εκπαιδευομένων, όταν προσπαθούν να καταλάβουν τον κοινωνικό κόσμο. (Δραγώνα, Σκούρτου και Φραγκουδάκη: 1999:56-60) Οι τρεις βασικές έννοιες στις οποίες στηρίζεται η θεωρία της ψυχολογίας του λόγου είναι:

1. η «κατασκευή»,
2. η «δράση»
3. και η «ρητορεία».

Με τον όρο «κατασκευή» δίνουμε έμφαση στην καθημερινή συναλλαγή των ανθρώπων, στο λόγο τους και στις πράξεις τους σε σχέση με το κοινωνικό τους περιβάλλον.

Εκείνο που ενδιαφέρει την ψυχολογία του λόγου είναι: **τι είναι αυτό που κάνουν οι άνθρωποι μιλώντας ή γράφοντας; Αυτό που έχει πρωτεύουσα σημασία είναι το πώς οι άνθρωποι κατασκευάζουν εκδοχές του κόσμου καθώς συναλλάσσονται και ο τρόπος με τον οποίο αυτές οι εκδοχές εδραιώνονται και αποκτούν πραγματικότητα ανεξάρτητη από τον ομιλητή.**

Με τον όρο «δράση» καλύπτεται η στάση των ανθρώπων απέναντι σε ένα θέμα (π.χ. την ισότητα των δύο φύλων, τον ρατσισμό κλπ), ενώ με τον όρο «ρητορεία» περιγράφεται η προσπάθεια των ανθρώπων να «ντύσουν» λεκτικά τη στάση τους απέναντι στις στάσεις που κρατάνε σε θέματα που τους αφορούν (π.χ. ένα επιχείρημα γραπτό ή προφορικό, μία οποιαδήποτε αιτιολόγηση της άποψης που υποστηρίζουν κλπ.). Οι τρεις αυτές έννοιες περιγράφονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1: Βασικές έννοιες της ψυχολογίας του λόγου:

Έννοιες	Παραδείγματα
Κατασκευή	Μαθητές & μαθήτριες έρχονται σε επαφή με γονείς και κοινωνικό περιβάλλον. Από την επαφή τους αυτή εισπράττουν κάποια ερεθίσματα σχετικά με τις σχέσεις των δύο φύλων, π.χ.: η στάση του πατέρα απέναντι στη μητέρα μέσα στην οικογένεια, τα γυναικεία πρότυπα που προβάλλονται μέσα από μία διαφήμιση, η οπτική της γυναίκας μέσα από μία κινηματογραφική ταινία, η γυναικεία και αντρική εικόνα σε ένα περιοδικό ευρείας κυκλοφορίας ή σε ένα λογοτεχνικό βιβλίο κλπ.
Δράση	Από τα προηγούμενα ερεθίσματα καταλήγουν σε κάποιες απόψεις, π.χ.: το σιδέρωμα και το μαγείρεμα είναι γυναικεία ασχολία, το επάγγελμα του νηπιαγωγού είναι γυναικεία δουλειά, η ιατρική ταιριάζει περισσότερο στους άνδρες κλπ.
Ρητορεία	Τα ερεθίσματα (κατασκευές) και οι κατασταλαγμένες απόψεις (δράσεις) χρειάζονται την ρητορική του επιχειρήματος για να αιτιολογηθούν στη μαθητική σκέψη και με τον τρόπο αυτό παγιώνονται καθώς μετατρέπονται σε γνωστά στερεότυπα, π.χ.: ένα βασικό επιχείρημα που δικαιολογεί την ανισότητα των δύο φύλων είναι το γεγονός ότι η γυναίκα είναι βιολογικά ασθενέστερη από τον άνδρα και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να κάνει κάποιες βαριές δουλειές. Η ρητορική του επιχειρήματος νομιμοποιεί τις διακρίσεις στη μαθητική σκέψη καθώς μετατρέπει τις ανισότητες από κοινωνικές σε φυσικές.

Ένα παράδειγμα φαίνεται και από την παρακάτω συζήτηση: (Σ2Γ1: 148-168)

Απομαγνητοφώνηση συζήτησης παρεμβατικής δράσης:

Δ: «Υπάρχει μία άποψη που λέει ότι ο άνθρωπος έχει ενιστικά από τη φύση του και τα ένστικτα αυτά είναι βίαια και τον οδηγούν στο να κάνει πόλεμο, άρα είναι φυσικό ο άνθρωπος να κάνει πόλεμο. Πιστεύετε ότι κάτι τέτοιο ισχύει;»

Αναστασία: «Όχι»

Δ: «Δεν ισχύει, γιατί και στην Αμερική ζούνε άνθρωποι και στον Καναδά ζούνε άνθρωποι. Η Αμερική κάνει πόλεμο με τον Καναδά;»

Νίκος1: «Όχι»

Δ: «Όχι. Η Αμερική κάνει πόλεμο με το Ιράκ. Άρα λοιπόν ο πόλεμος δεν βρίσκεται στην έμφυτη τάση του ανθρώπου αλλά κρύβεται πού;»

Νίκος3: «Στο μίσος»

Δ: «Που αλλού;»

Νίκος3: «Στο συμφέρον»

Δ: «Σωστά. Ο άνθρωπος, λοιπόν κάνει πόλεμο, όχι γιατί υπάρχει ο πόλεμος στη φύση του, αλλά γιατί υπάρχει τι;»

Αναστασία – Άννα – Σοφία: «Συμφέρον»

Δ: «Άρα λοιπόν το επιχείρημα που λέει ότι ο πόλεμος είναι φυσικός, είναι ψεύτικο, εξυπηρετεί τι;»

Αναστασία: «Σενάρια πολεμικά»

Δ: «Τι άλλο;»

Χάρης: «Εξυπηρετεί το συμφέρον και το κέρδος»

Δ: «Ωραία. Υπάρχει και ένα άλλο επιχείρημα που λέει ότι η γυναίκα εκ φύσεως δεν μπορεί να κάνει κάποιες δουλειές και ότι η γυναίκα εκ φύσεως πρέπει να εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο ρόλο. Αυτό αποκλείεται να εξυπηρετεί κάποια συμφέροντα;»

Νίκος3: «Όχι. Μπορεί να εξυπηρετεί κάποια εμπορικά συμφέροντα»

Δ: «Πολύ σωστά. Και τα συμφέροντα αυτά θα τα δούμε σε λίγο. Αλλά όπως πίσω από τα επιχειρήματα που δικαιολογούν τον πόλεμο κρύβονται συμφέροντα έτσι και για τα επιχειρήματα που δικαιολογούν τη θέση της γυναίκας κρύβονται...»

Χάρης: «Συμφέροντα»

Δ: «Προσέξτε πάλι τις εικόνες: 'Η ανατρεπτική διδασκαλία αποθαρρύνει τις γυναίκες από το να αναλάβουν τους ρόλους που γεννήθηκαν για να υπηρετούν'. Ο ρόλος τον οποίο γεννήθηκαν οι γυναίκες να υπηρετούν είναι στερεότυπος και δεν είναι φυσικός. Είναι ένα επιχείρημα που κρύβει συμφέροντα. Η γυναίκα πρέπει να είναι κατώτερη από τον άνδρα γιατί...;»

Αναστασία: «Γιατί...»

Χάρης: «Γιατί κάποιος πρέπει να ηγείται»

Δ: «Σωστά. Άρα λοιπόν γιατί η γυναίκα πρέπει να είναι κατώτερη;»

Αναστασία: «Για να είναι ανώτερος ο άνδρας»

Τέλος, ας διαβάσουμε ένα άρθρο του 1928, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα ΝΕΑ ΗΜΕΡΑ και εξηγεί τον λόγο για τον οποίο οι γυναίκες δεν πρέπει να ψηφίζουν στις βουλευτικές εκλογές:

"Ορισμένα τινά Ελληνικά θήλεα ζητούν να δοθή ψήφος εις τας γυναίκας. Σχετικώς με το ίδιον τούτο θέμα διαπρεπέστατος επιστήμων είχεν άλλοτε ανάπτυξη από του βήματος της Βουλής το επιστημονικώς πασίγνωστον, άλλως τε γεγονός ότι παν θήλυ διατελεί εις ανισόρροπο και έξαλλον πνευματικήν κατάστασιν ωρισμένα ημέρας εκάστου μηνός. Επειδή, εν τούτοις, αι ημέραι αύται, δεν συμπίπτουν ως προς όλα τα θήλεα, είναι αδύνατον να ευρεθεί ημέρα πνευματικής ισορροπίας και ψυχικής γαλήνης όλων των θηλέων, ώστε την ευτυχή εκείνην ημέραν να ορίζωνται αι εκάστοτε εκλογαί. Η γυναικεία συνεπώς ψήφος είναι πράγμα επικίνδυνον, άρα αποκρουστέον". (Εφημερίδα "Νέα Ημέρα", 20.3.1928)

Ο συντάκτης του παραπάνω άρθρου χρησιμοποιεί την έμμηνο ρύση των γυναικών και την άποψη κάποιου «διαπρεπέστατου» – αλλά ανώνυμου – επιστήμονα ως επιχειρήματα για να μην ψηφίζουν οι γυναίκες στις εκλογές. Πίσω λοιπόν από το επιχείρημα της φυσικής κατάστασης της γυναίκας προβάλλεται ως εξίσου «φυσικό» και το γεγονός της αδυναμίας τους να προσέλθουν στις κάλπες.

Μιλώντας και γράφοντας, οι άνθρωποι επιτελούν πράξεις. Η φύση των πράξεων αυτών αποκαλύπτεται μέσα από τη λεπτομερή ανάλυση του λόγου τους. Αυτό που υποστηρίζει η ψυχολογία του λόγου είναι ότι **οι άνθρωποι κατασκευάζουν εκδοχές καθώς προβαίνουν σε πράξεις και αυτές οι πράξεις, μέσα από μια ρητορεία, υπονομεύουν εναλλακτικές εκδοχές.** Για παράδειγμα, ένας άνδρας υποστηρίζει ότι η γυναίκα εκ φύσεως δεν μπορεί να κάνει κάποιες εργασίες και με τον τρόπο αυτό υπονομεύει κάθε άλλο δικαίωμα της γυναίκας για ισότιμη αντιμετώπιση στον χώρο της εργασίας. **Η ψυχολογία του λόγου αναρωτιέται τι πραγματικά κάνουν οι άνθρωποι (και τι πραγματικά πετυχαίνουν) όταν προβαίνουν σε αξιολογικά σχόλια.** Η ψυχολογία του λόγου υποστηρίζει ότι το αντικείμενο κατασκευάζεται (η γυναίκα μπορεί ή δεν μπορεί να κάνει κάτι) καθώς ο ομιλητής μιλάει και αναπτύσσει επιχειρήματα (η ασθενής φύση της γυναίκας). Άρα το ενδιαφέρον εστιάζεται στα επιχειρήματα και στον τρόπο με τον οποίο αυτά «κατασκευάζονται» στην καθημερινότητα -όπως στην οικογένεια, στον Τύπο και αλλού-, καθώς και στο πώς οργανώνονται γύρω από τα βασικά κοινωνικά και ιδεολογικά διλήμματα.